

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi, zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. *Pretnje i pritisci*

1.1. Molotovljev koktel bačen je u dvorište porodične kuće direktora dnevnog lista „Informer“, Damira Dragića, 16. oktobra 2012. godine uveče. U požaru koji je tako izazvan, izgoreo je automobil Dragićevog oca, a niko nije povređen. Dragić je izjavio da je u pitanju napad „na uređivačku politiku Informera“ i klasična „mafijaška opomena“. Sličan napad dogodio se i nekoliko dana kasnije, 22. oktobra, kada su nepoznati napadači bacili Molotovljev koktel na terasu stana Biljane Vujović, voditeljke na Kopernikus televiziji. Voditeljka je uspela da ugasi vatru pre nego što je požar zahvatio ceo stan, u kome su se, u trenutku napada, nalazili još i njen sin i majka.

Činjenica da nisu otkriveni odgovorni ni za jedan od ova dva napada, posebno u slučaju bacanja Molotovljevog koktela u dvorište kuće direktora dnevnog lista „Informer“, ostavlja prostor da se napadi dovode u vezu sa izveštavanjem ovog dnevnog lista, ali i da se špekuliše motivima. Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Nažalost, brojni raniji nerazjašnjeni slučajevi napada na novinare, objektivno mogu da zastraše novinare i dovedu do autocenzure. S druge strane, kreirana atmosfera nekažnjivosti u ovakvim slučajevima, objektivno ohrabruje potencijalne napadače. Navod Zakona o javnom informisanju, shodno kome o povredama slobode javnog informisanja sud odlučuje po hitnom postupku, ostaje tek puka deklaracija u situacijama kada napadači ostanu neotkriveni, pa samim tim i okolnosti vezane za napade i pobude koje iza njih stoje nikada do kraja razjašnjene.

1.2. Grupa od desetak muškaraca, koji su se predstavili kao obezbeđenje Doma kulture, 18. oktobra 2012. godine sprečili su ekipu emisije „Insajder“ Televizije B92 da u Leposaviću prisustvuje sednici četiri opštine sa severa Kosova, uz obrazloženje da su dobili *naređenje* da tako postupe. Sednica je inače bila otvorena za javnost. Predstavnici drugih medija slobodno su izveštavali sa ove sednice. Zajednička sednica četiri opštine sa severa Kosova koincidirala je sa emitovanjem istraživačkog serijala „Insajder – ‘Patriotska’ pljačka“, na Televiziji B92, koji se bavio slučajevima nenamenskog trošenja sredstava koja država izdvaja za pomoć srpskoj

zajednici na Kosovu i Metohiji. Na sednici, odbornici su osudili, kako su naveli, „naručene kampanje nekih medija koje imaju za cilj da satanizuju celokupan srpski narod na Kosovu, sa posebnim akcentom na Srbe na severu pokrajine, a u vezi sa trošenjem budžetskih sredstava“. ANEM je osudio i diskriminaciju i praksu da se ozbiljan istraživački novinarski rad paušalno diskvalifikuje kao „naručena kampanja“, a da se izneti dokazi o zloupotrebama koje vrše konkretni ljudi odbacuju neprihvatljivom zamenom teza i pričama o navodnoj „satanizaciji celokupnog srpskog naroda na Kosovu“.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme da ograničava slobodu javnog informisanja, nijednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Istim propisom izričito je propisana i obaveza organa lokalne samouprave, kao i odbornika, da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost, pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila, bez diskriminacije. Nažalost, praksa u kojoj se svako kritičko izveštavanje o zloupotrebama vlasti, predstavlja kao naručena kampanja ili hajka, te rezultira jedino diskriminacijom i pritiscima na kritičke novinare i odsustvom osude ovakvih postupaka, deluje destimulišuće na novinare i medije generalno. U konkretnom slučaju, predsednik opštine Kosovska Mitrovica, Krstimir Pantić, izvinio se ekipi „Insajdera“, u svoje i u ime ostale trojice predsednika opština sa severa Kosova, zbog toga što im nije bilo omogućeno da prisustvuju sednici. On je izjavio da predsednici opština Kosovska Mitrovica, Zvečan, Leposavić i Zubin Potok nisu znali da je ekipi onemogućen ulazak u salu, kao i da mu je nepoznato ko je naredio članovima obezbeđenja da ih ne puste unutra. Nažalost, čitava ova stvar završila se na Pantićevom izvinjenju i nikakva istraga koja bi utvrdila ko je naredio da se novinari jedne redakcije i jedne emisije diskriminišu, i spreče da rade svoj posao, nije sprovedena. Novinari „Insajdera“ saopštili su da su utvrdili da ljudi koji im nisu dozvolili da uđu na sednicu nisu radnici Doma kulture, kako su se predstavili, već da se radi o zaposlenima u opštini.

1.3. Funkcioner Srpske napredne stranke i član gradskog veća u Nišu, Miloš Bandur, pozvao je policiju da od Internet portala „Južne vesti“ i dnevnog lista „Blic“ zatraži podatke o izvoru informacije koju su objavili, o tome da je pred Osnovnim sudom u Kosovskoj Mitrovici marta ove godine nepravosnažno osuđen na 6 meseci zatvora. Presuda je izrečena zbog pronevere sredstava sindikata Fakulteta tehničkih nauka u Kosovskoj Mitrovici, čiji je predsednik bio Miloš Bandur. Bandur, koji je i docent na Fakultetu tehničkih nauka u Mitrovici, potvrdio je da je takva presuda doneta, uz komentar da se radilo o čisto političkom procesu. Takođe je izjavio da mu je 22. decembra prošle godine, samo nekoliko sati pre nego što je trebalo da pođe iz Niša na suđenje u Kosovsku Mitrovicu, neko zapalio automobil. Samo dan kasnije, 17. oktobra, obraćajući se novinarima u prostorijama Srpske napredne stranke u Nišu, Bandur je pozvao

policiju da kontaktira redakacije „Južnih vesti“ i „Blica“, te je tvrdio da je osoba koja je medijima dostavila informaciju o presudi, ista ona koja je naložila i paljenje njegovog automobila krajem decembra prošle godine.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da novinar nije dužan da otkrije podatke u vezi sa izvorom informacije, osim ako se podaci odnose na krivično delo, odnosno učinioca krivičnog dela za koje je zaprećena kazna zatvora najmanje pet godina. U konkretnom slučaju, paradoksalno je da se od novinara traži da otkriju izvor informacije o stvari koja je javna. Naime, suđenja su u Srbiji po pravilu javna, a javnost se isključuje s pretresa samo izuzetno, kad za to postoje zakonom propisani razlozi. U tom smislu je i prvostepena odluka donesena u postupku protiv Bandura javna, pa je besmisleno i pozivanje policije da uopšte istražuje izvor javne, svima dostupne informacije. Polazeći od ovoga, Bandurova izjava se i ne može shvatiti drugačije nego kao pokušaj zastrašivanja novinara. Takođe, interesantna je i izjava Miloša Bandura da je presuda protiv njega doneta u „političkom procesu“, odnosno da su sud i tužilaštvo pod političkim uticajem i da mu je Demokratska stranka, na čelu sa bivšim ministrom za Kosovo i Metohiju, Goranom Bogdanovićem, „namestila sudski proces iz čisto političkih razloga“. Ova izjava deluje kao primer iz udžbenika kojim bi se opisalo kako se može izvršiti krivično delo nedozvoljeno javno komentarisanje sudskih postupaka iz člana 336a Krivičnog zakonika Srbije. Naime, u tom članu predviđeno je da će se onaj ko za vreme trajanja postupka pred sudom, a pre donošenja pravosnažne sudske odluke, daje javne izjave u sredstvima javnog informisanja u nameri da povredi nezavisnost suda, kazniti zatvorom do šest meseci i novčanom kaznom. U konkretnom slučaju, postupak protiv Bandura nije pravosnažno okončan, budući da se on žalio na prvostepenu presudu Osnovnog suda u Kosovskoj Mitrovici, a njegova izjava o tome da je taj sud pod političkim uticajem i da vodi nameštene ili političke procese, teško se može tumačiti drugačije nego kao izjava data u nameri da povredi nezavisnost suda. Kako god, nije poznato da je tužilaštvo u konkretnom slučaju reagovalo i da je iniciralo bilo kakav postupak protiv Bandura.

1.4. U Vranju je 30. oktobra 2012. godine, u dvorištu porodične kuće Tanje Janković, novinarkе TV B92, pronađena eksplozivna naprava. Podsetimo, podmetanju eksplozivne naprave prethodio je napad na porodicu Tanje Janković 23. septembra na svadbi njene rođake u Hotelu „Pržar“ u Vranju. Tom prilikom, njen otac je pretrpeo prelom vilice na dva mesta i frakturu nosa, njena sestra naprsnuće nosa, zbog čega joj je zakazana hitna operacija, verenik njene sestre nagnječenje grudnog koša, dok je sama novinarka prošla sa modricama. Tanja Janković izjavila je da je u napadu učestvovao i jedan policijski inspektor iz Vranja, a da je razlog za napad bila kampanja koju je vodila preko društvenih mreža i blogova, reagujući na

katastrofalnu bezbednosnu situaciju u Vranju. Novinarka je javno postavljala pitanja zbog čega već godinama niko ne odgovara za kriminalne radnje koje se dešavaju u Vranju, od paljenja gradonačelnikovog automobila, koje se desilo prošle godine, do podmetnutog požara u kome je izgorelo Vranjsko pozorište, početkom jula ove godine. Do podmetanja eksplozivne naprave u dvorištu kuće njene porodice, došlo je nakon što je Tanja Janković na svom Facebook profilu obznanila da je došla do snimka sigurnosnih kamera na kojem je zabeležen napad na njenu porodicu ispred Hotela „Pržar“. Na istoj društvenoj mreži novinarka je objavila i fotografije dokumenata koji ukazuju na moguć pokušaj zataškavanja odgovornosti pojedinih službenika policije za povređivanje njenog oca, sestre i sestrinog verenika.

Sve navedeno u delu izveštaja koji se odnosi na bačene Molotovljeve koktele u dvorište kuće Damira Dragića, odnosno na terasu stana Biljane Vujović, odnosi se i na ovaj slučaj koji, međutim, kako zbog razorne snage eksplozivne naprave koja tek igrom slučaja nije eksplodirala, tako i zbog zabrinjavajućeg konteksta, koji bi mogao da ukazuje na zastrašivanje usmereno na zataškavanje odgovornosti pojedinih policajaca za napad na članove novinarkine porodice, još više zabrinjava i šalje još strašnju poruku novinarima, ali i generalno bilo kom građaninu, koji koristeći društvene mreže pokuša da ukaže na negativne pojave u društvu. Posebno zabrinjavajuća je činjenica da policija već više od dva meseca nakon premlaćivanja porodice Tanje Janković ne saopštava sve rezultate istrage unutrašnje kontrole MUP-a koja se tim incidentom bavila. Sve dok ti rezultati ne budu saopšteni, a odgovorni sankcionisani, ostaće osnov za sumnju da je podmetanje eksplozivne naprave u dvorište zapravo deo organizovane kampanje zastrašivanja i zataškavanja.

2. Sudski postupci

2.1. Novosadska privatna televizija *Kanal 9* podnela je Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburu predstavku protiv Srbije zbog nespremnosti države da izađe iz vlasništva nad medijima, čime se ugrožava njihova sloboda, kako se navodi u saopštenju te medijske kuće, objavljenom 1. oktobra, a koje je prenela agencija Beta. *Kanal 9* je u saopštenju naveo da u Srbiji za jedne medije dozvola za emitovanje programa znači pravo na direktno finansiranje svih troškova poslovanja iz budžeta, bez obaveze plaćanja naknade za emitovanje programa. Za druge medije dobijanje dozvole znači „borbu za svaki dinar“ na tržištu koje nije slobodno, rad bez državne pomoći i obavezu plaćanja naknade, navodi se u saopštenju. „U takvim uslovima rada, nema osnova za slobodu medija, a posledično, nema ni slobode izražavanja“, ocenjuje se u saopštenju i traži da se usklade medijski zakoni u Srbiji kako bi se obezbedila potpuna pravna i ekonomska ravnopravnost medija. Dodaje se da se *Kanal 9* na tužbu Međunarodnom sudu za

ljudska prava odlučio jer su se državni organi Srbije proglasili nenadležnim da raspravljaju o tom problemu, a Ustavni sud osporio pravo na ustavnu žalbu.

Srbija je ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda 2003. godine. Zadatak Evropskog suda za ljudska prava je da obezbedi da države potpisnice Konvencije poštuju prava i garantije zajemčene tim dokumentom. Sud to postiže razmatranjem predstavki. Iz kratke agencijske vesti ne vidi se na koju se tačno povredu prava zajemčenog Konvencijom predstavka poziva, ali može se pretpostaviti da je reč o pravu na slobodu izražavanja. Kako shodno Konvenciji to pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanja i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti, može se pretpostaviti da *Kanal 9* predstavkom pokušava da dokaže da je vlast ograničila slobodu izražavanja propuštanjem da sprovede privatizaciju državnih medija, koja je zakonom propisana kao obavezna, kao i finansiranjem neprivatizovanih medija na način koji predstavlja kršenje propisa o kontroli državne pomoći. Međutim, Konvencijom su predviđeni određeni uslovi da bi konkretna predstavka bila prihvatljiva, odnosno da bi je Evropski sud za ljudska prava uopšte uzeo u razmatranje. Prvi uslov je da su prethodno iskorišćeni svi pravni lekovi u zemlji potpisnici Konvencije, da se podnosilac predstavke na povredu prava iz Konvencije pozivao i u tim postupcima, te da je predstavka podneta u roku od 6 meseci od donošenja konačne odluke na nacionalnom nivou. Ono što je nejasno u konkretnom slučaju, a od čega bi odluka Evropskog suda za ljudska prava mogla da zavisi, jeste pitanje postupaka koje je *Kanal 9* vodio u Srbiji, odnosno arugumenata na koje se u tim postupcima pozivao. U saopštenju se naime navodi da su se državni organi Srbije proglasili nenadležnim da raspravljaju o problemu *Kanala 9*, te da je Ustavni sud osporio pravo *Kanala 9* na ustavnu žalbu, iz čega bi se moglo zaključiti da su sva pravna sredstva i pravni lekovi nacionalnog prava iskorišćeni, ali nije jasno koji su se to organi Srbije proglasili nenadležnim da raspravljaju, po kom su se zahtevu proglasili nenadležnim da raspravljaju, odnosno, iz kojih razloga je ustavna žalba *Kanala 9* odbačena kao nedopuštena.

2.2. Televizijska stanica *SOS kanal* oglasila se saopštenjem u kome je ukazala da se pred Privrednim sudom u Beogradu već pet godina vodi sudski spor između te medijske kuće, sa jedne, i Ratela i RRA, sa druge strane. Novo ročište u ovom predmetu bilo je zakazano za 23. oktobar, ali ono nije održano, a novo je zakazano za 30. januar 2013. *SOS kanal* u sporu pokušava da dokaže da mu je na javnom konkursu za izdavanje dozvola za zemaljsko emitovanje bila izdata frekvencija na kojoj radi Drugi program rumunske državne televizije. *SOS kanal* u saopštenju navodi da je veštak finansijske struke u ovom sporu dao nalaz, shodno kome je medijska kuća u periodu od 2006. do 2010. godine, zbog nemogućnosti da radi na dodeljenoj

frekvenciji, pretrpela štetu veću od 640 miliona dinara. *SOS kanal* u saopštenju tvrdi da je spor pokušao da reši mirnim putem, sa čim se saglasila RRA, ali da je Ratel taj predlog odbio.

Zakonom o elektronskim komunikacijama predviđeno je da Republička agencija za elektronske komunikacije upravlja radio-frekvencijskim spektrom, kao ograničenim dobrom. Upravljanje radio-frekvencijskim spektrom, između ostalog, obuhvata planiranje upotrebe radio-frekvencija, dodelu radio-frekvencija na osnovu plana namene i planova raspodele, koordinaciju korišćenja radio-frekvencija i kontrolu radio-frekvencijskog spektra, odnosno, utvrđivanje štetnih smetnji i preduzimanje mera za njihovo otklanjanje. Zakon posebno predviđa da se radio-frekvencije predviđene za korišćenje u određenim pograničnim zonama, pre dodele, koordiniraju sa susednim zemljama. U konkretnom slučaju, iako nisu poznati svi detalji ovog spora, treba imati u vidu da je Ratel dozvole za radio-frekvencije izdavao u skladu sa Planom raspodele radio-frekvencija, a da je po samom Zakonu, donošenje planova raspodele radio-frekvencija u nadležnosti Ministarstva, a ne Ratela. Ono što je nesporno bilo u nadležnosti Ratela, jeste otklanjanje štetnih smetnji. Naime, ako je *SOS kanal* zaista trpeo štetne smetnje od Drugog programa rumunske državne televizije, time je bila kreirana situacija u kojoj je Ratel bio nadležan da preduzima mere za otklanjanje štetnih smetnji utvrđenih u postupku kontrole radio-frekvencijskog spektra. Zakonom je takođe predviđeno da Ratel pravilnikom bliže uređuje način kontrole korišćenja radio-frekvencijskog spektra, obavljanja tehničkih pregleda i zaštite od štetnih smetnji. Pravilnik o načinu kontrole korišćenja radio-frekvencijskog spektra, obavljanja tehničkih pregleda i zaštite od štetnih smetnji Ratel je usvojio tek 2011. godine. Pravilnik, međutim, ne predviđa situaciju u kojoj je izvor štetnih smetnji radio stanica koja emituje sa teritorije susedne države. U svakom slučaju, odluka u ovom sporu mogla bi da uspostavi presedan u materiji štetnih smetnji u radiodifuziji, koji bi mogao biti značajan, posebno imajući u vidu da *SOS kanal* nije bio jedini emiter u Srbiji koji je bio suočen sa štetnim smetnjama, niti, pak, jedini emiter u Srbiji u čijem slučaju se tvrdilo da je izvor štetnih smetnji radio stanica iz neke od susednih država.